

МЕЛЬНИЧУК Н. С.,
аспірант
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

УДК 340.15.047 349.4(477.83/.86)«17/19»

ПРИЧИНИ Й НАСЛІДКИ СКАСУВАННЯ КРІПОСНОГО ПРАВА В ГАЛИЧИНІ В СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ МОНАРХІЇ (ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ)

У статті проаналізовано причини й наслідки скасування кріпосного права в Галичині в складі Австрійської монархії, визначено їхні історико-правові аспекти. Показано, що революція 1848 р. була доленосним переломним моментом у господарсько-соціальному, національно-політичному та духовному житті галицьких українців в Австрійській монархії. Зазначено, що подія, яка стала епохальною 167 років тому, помітно вплинула на долю всіх народів, які проживали в межах тогочасної Австрійської імперії. Звільнивши селянство юридично, наділивши їх громадянськими правами, реформа 1848 р. відкрила шлях для індустріального розвитку на нових ринкових засадах.

Ключові слова: кріпосне право, земельні правовідносини, патент, Коронний край, імперія Габсбургів.

В статье проанализированы причины и последствия отмены крепостного права в Галичине в составе Австрийской монархии, определены их историко-правовые аспекты. Показано, что революция 1848 г. была судьбоносным переломным моментом в хозяйственно-социальной, национально-политической и духовной жизни галицких украинцев в Австрийской монархии. Отмечено, что событие, ставшее эпохальным 167 лет назад, заметно повлияло на судьбу всех народов, проживающих в пределах тогдашней Австрийской империи. Освободив крестьянство юридически, наделив их гражданскими правами, реформа 1848 г. открыла путь для индустриального развития в новых рыночных основаниях.

Ключевые слова: крепостное право, земельные правоотношения, патент, Коронный край, империя Габсбургов.

The article analyzes the causes and consequences of the abolition of serfdom in Galicia in the Austrian monarchy, defined by their historical and legal aspects. It is shown that the revolution in 1848 was a momentous turning point in the economic and social, national, political and spiritual life of Galician Ukrainian in the Austrian monarchy. It is noted that the event that has become a landmark 167 years ago, significantly affected the fate of all people living within the then Austrian Empire. Freeing farmers legally, giving them civil rights reform in 1848 opened the way for industrial development in emerging market principles.

Key words: serfdom, land legal, patent, Crown land, Habsburg Empire.

Вступ. Сучасні державотворчі процеси в сучасній Україні зумовлюють необхідність вивчення й використання національного історико-правового досвіду щодо реформування окремих аспектів суспільного та духовного життя. Особливу увагу дослідників привертає історичний досвід реформування земельного законодавства, у зв'язку із пошуком шляхів ефективного вирішення правових проблем сучасної земельної реформи. Як відомо, у всьому світі найбільша цінність і багатство – земля. Згідно з чинною Конституцією України, зем-

ля – основне національне багатство України, основа її економічного та соціального життя, у зв'язку з чим вона перебуває під особливою охороною держави та є найважливішим об'єктом правового регулювання. Проблеми вдосконалення правового регулювання земельних відносин, зокрема проблеми походження й розвитку земельної власності, користування й розпорядження землею надзвичайно складні та багатогранні й потребують більш глибокого наукового дослідження. Важливе значення для формування правової традиції нашого народу в цьому аспекті має період перебування українських земель, зокрема Галичини, у складі Австрійської та Австро-Угорської монархій (1772–1918 рр.).

Вивчення національного досвіду й досвіду економічно розвинутих країн щодо виникнення та розвитку приватних форм господарювання на землі видаються винятково актуальними в аспекті ефективності функціонування держави, її економічного ладу.

У сучасній історико-правовій науці найбільш широку джерельну базу щодо вивчення причин і наслідків скасування кріпосного права в Галичині в складі Австрійської монархії (історико-правові аспекти) становлять праці українських істориків, зокрема М. Герасименка, М. Грушевського, Ю. Овсінського, А. Яремчука та ін., українських правників, зокрема І. Бойка, Б. Тищика, Р. Шандри й ін., польських дослідників, зокрема Р. Зибука, К. Малешинського, Я. Рутковського та ін. Проте правові аспекти цього питання залишаються малодослідженими.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування стану земельних правовідносин і особливостей їх регулювання в Галичині в складі Австрійської монархії.

Результати дослідження. Як відомо, на початку 1848 р. в деяких європейських країнах почалися буржуазні й буржуазно-демократичні революції, головною метою яких було скасування феодально-кріпосницьких повинностей і обмеження влади монарха. Революція 1848 р. вплинула на всі австрійські нації й народи, пробудила в них придушені правлячими колами національну свідомість, державницькі прагнення, потяг до рідної мови, культури, історії. Недарма її назвали «весною народів». Слова «свобода», «національна самостійність», «державність» стали синонімами. Революція 1848 р. остаточно закріпила нові відносини й в аграрній сфері. Уже в передреволюційний період селяни масово відмовлялися платити поміщикам податки та побори, відробляти повинності, зокрема панщину [1, с. 56]. Ці події надали широкого розмаху національно-визвольному рухові в Галичині, яка була одним із найбільших коронних країв Габсбурської імперії за територією, кількістю населення й покладами корисних копалин. Насильницьки приєднавши західноукраїнські землі в 1772 р., австрійський уряд використовував їх природні багатства та людські ресурси. Відсутність багатьох великих промислових підприємств, традиційно аграрний характер виробництва сприяли збільшенню кількості безробітних на західноукраїнських землях і, як наслідок, зменшенню розмірів заробітної плати в зайнятих на виробництві робітників. Політика австрійського уряду відбилась і на українському селянстві [2, с. 73–77]. На думку М. Герасименка, у Галичині в першій половині XIX ст. кріпосницька експлуатація досягла такого рівня, за якого нормальне суспільне відтворення стало неможливим. Коли припустити, що чистий дохід від селянських земель за вирахуванням податків залишався в руках селян, то норма експлуатації загалом по краю становитиме 84%, а в таких округах, як Саноцький і Тарнувський, – понад 100%. Подальший розвиток кріпосницького господарства був неможливий [3, с. 234]. Селянство в боротьбі проти феодально-кріпосницького ладу посіло непримиренну, гостру позицію. Уже в 1846 р. почалося селянське повстання, яке стало поштовхом до селянського руху в усій Східній Галичині й відіграло вирішальну роль у подальшій долі кріпацтва [4, с. 46–55]. Воно почалось 18 лютого 1846 р. і збіглося із початком польського національно-визвольного повстання, підготовленого шляхетсько-буржуазними й революційними демократами. В околицях Добромиля загони українських селян знищили шляхетські садиби в Новому місті, Передільниці, Грушевичах. У Горожані Самбірської округи в ході сутички загинуло шість шляхтичів і четверо селян [5, с. 31]. За допомогою військових загонів урядові вдалося припинити селянські заворушення, однак разом із цим він був вимушений піти на деякі поступки селянству, зокрема 13 квітня 1846 р. був виданий імператорський патент, який скасував літні помічні дні й підводну повинність і надавав селянам право подавати скарги на поміщиків безпосередньо до окружного управління (минаючи панський двір як першу інстанцію).

25 листопада 1846 р. надзвичайний гофкомісар у Галичині граф Рудольф Стадіон видав три циркуляри, якими селянам надавалося право продавати земельні наділи, передавати їх у спадщину, заставляти до двох третин їхньої вартості, але верховне право власності на ці наділи й далі залишалося за поміщиками [6, с. 345]. Беззаперечно, видання цих нормативних актів передбачало деяке зменшення кріпосних повинностей, однак ці мізерні урядові поступки не могли повною мірою задовольнити інтереси селян, які чекали на повне скасування панщини. Тому селянство поставилося з недовірою до проведеної реформи. Галичиною знову прокотилася хвиля заворушень і локальних виступів, які не вщухали протягом двох наступних років. У 1846 р. селяни розгромили понад 200 поміщицьких садиб і перебили майже 1 500 поміщиків, управителів і дрібних шляхтичів [7, с. 25]. В умовах наростання революційного руху весною 1848 р. австрійський уряд після детального обговорення становища в Галичині, боячись повторення подій 1846 р., поспішив скасувати феодальні повинності селян на кілька місяців раніше, ніж у всій Австрійській монархії [8, с. 178]. Але вже сам факт, що в Галичині настає скасування кріпацтва на 5 місяців раніше, ніж в інших провінціях імперії, свідчить про надзвичайно напружену ситуацію в галицьких селах.

17 квітня 1848 р. австрійський імператор Фердинанд I у Відні оголосив патент про скасування всякої роботи й інших підданських повинностей у Галичині, а 07 вересня цього самого року цісарем був підписаний закон про скасування кріпосного права для всієї Австрії.

22 квітня 1848 р. на Великдень селами Галичини їздили державні службовці, людей, які щойно поверталися з церков, скликали бубнами та зачитували патент губернатора краю Франца Стадіона: «Згідно з високим міністерським розпорядженням № 867 Міністерства внутрішніх справ від 17 цього місяця у Королівствах Галичини і Володимирії з 15 травня 1848 р. скасовуються усі панщинні роботи і підданські данини за відшкодування, яке свого часу має бути визначене, за рахунок держави. Існуючі сервітути залишаються в силі, а в майбутньому за них буде визначена винагорода» [9, с. 391]. На засіданні парламенту, що розпочалося 22 липня 1848 р. у Відні, з'їхались послы з усієї імперії, серед них були й селянські депутати, які взяли активну участь в обговоренні питань з приводу умов скасування кріпацтва. Галицькі селяни Іван Капушак, Лук'ян Кобилиця разом з іншими депутатами лівого крила рішуче виступили проти внесення викупу поміщикам за скасовані повинності. Але більшістю голосів сейм ухвалив скасування селянських повинностей за викуп, дві третини якого мали виплатити селяни, а одну частину – держава [10, с. 120].

Патент від 07 вересня 1848 р. не міняв основних положень патенту від 17 квітня 1848 р. для Галичини, але передбачав низку істотних положень щодо правових відносин між земельними власниками й селянами. У патенті від 17 квітня не згадувалось про відмінність між рустикальними та домініальними землями. Патент від 07 вересня встановлював, що земля звільняється від повинностей і будь-яка різниця між домініальними та рустикальними землями фактично зникла. До 1848 р. рустикальні землі не вважалися власністю ані панською, ані селянською, лише своєрідним *fundus instructus* (упорядкованою земельною ділянкою), яка перебувала безпосередньо під зверхністю власника домінії, а посередньо – держави. Отже, із юридичного погляду всі категорії землі після 1848 р. були зрівняні, залишилося тільки дві економічні категорії – більша й менша земельна власність [11, с. 280]. Патримоніальна судова влада була ліквідована. Судово-адміністративні функції перейшли від державних управляючих до державних органів [12, с. 94].

15 серпня 1849 р. для Галичини був виданий патент, який повинен був узгодити розпорядження попередніх патентів від 17 квітня і 07 вересня 1848 р. й пояснити їх інтерпретацію при втіленні в життя. Цим актом проголошувалось, що скасування панщини та кріпосних повинностей стосується лише урбаріальних селян, але не стосується тих, які на основі угоди обробляли домініальну землю або орендували її. У цих випадках залишались дійсними всі умови, угоди й відповідні їм повинності. Крім цього, і для Галичини був акцептований параграф 5 патенту від 07 вересня про безплатне скасування повинностей халупників і коморників, які сиділи на кріпосних землях. Була скасована за викуп натуральна данина й панщина, що належали церквам, школам, парафіям або селам і не були скасовані патентом від 17 квітня 1848 р. [13, с. 140].

У патенті від 17 квітня 1848 р., який містить у собі 13 пунктів, розглядалося три питання: перше – про скасування панщини, друге – питання винагороди селянських повинностей, третє – питання сервітутів [14, с. 46–48].

Відповідно до цього нормативного акта, «всі роботизни й інші підданські повинності ґрунтових господарів, халупників і коморників мають перестати з днем 15 мая 1848 р.» [15, с. 624]. За скасування панщини землевласники звільнялися від багатьох опікунських повинностей, а саме: 1) від оплати урбаріального податку; податок від церковної десятини в майбутньому платитимуть ті, хто одержує десятину; 2) від обов'язку надавати допомогу бідним у разі потреби; 3) від обов'язку укладання земельних книг, де не заведені; 4) від обов'язку представляти підданих у судах; 5) від сплачення податку на покриття витрат на охорону безпеки; 6) від витрат, пов'язаних із доставкою рекрутів на пункти призову та їхнім утриманням; 7) від сплати податку на лікування людей від епідемічних і венеричних захворювань [16, с. 285]. Для визначення збитків земельних власників і визначення винагороди за це у Львові мала бути створена провінціальна комісія під головуванням губернатора Галичини та представників крайового сейму. Однак не було встановлено точно, із яких джерел будуть покриватися витрат. У патенті від 17 квітня 1848 р. зазначалося, що «панів за знесення панщини й інших підданських обов'язків винагородить уряд з державного скарбу», але вже в патенті від 07 вересня 1848 р., виданого для всієї австрійської імперії, передбачалося, «що кожний австрійський край», отже, і Галичина, «має створити з крайових джерел так званий індемнізаційний фонд на виплату винагороди дідичам» [17, с. 4]. Індемнізація в перекладі з латини означає «відшкодування». Індемнізаційний фонд утворювався з оплат від колишніх підданих із додатків до податку, які бралися від усіх, хто платив податок із державного додатку на індемнізацію, котрі потім повинні були бути повернені за рахунок платників податків. Австрійський уряд наказав видати облігації для оплати поміщикам, які повинні були бути забезпечені землею підданих і самим краєм. У Східній Галичині та Буковині налічувалося 375 тис. зобов'язаних до компенсації селян. За звільнення селян поміщики Східної Галичини одержали великий викуп – 58,9 млн гульденів (145,6 млн тодішніх карбованців), головний тягар якого впав на плечі трудового селянства. За законом у власність східно-галицького селянства перейшло менше ніж половина земельних угідь краю. Більшість селян залишалась малоземельними та економічно неспроможними, а значна частина (халупники, коморники) була звільнена зовсім без землі й відразу потрапила в економічну кабалу до поміщиків. Землевласники одержали 5% облігації, які погашалися щороку. Плата процентів за індемнізаційний борг та адміністрацію для проведення викупу різко збільшила індемнізаційну суму, сплату якої розтягнуто на десятки років. Виплата боргу державі на індемнізацію мала тривати аж до 1943 р. [18, с. 430]. У Галичині індемнізаційний фонд був утворений у 1853 р. [19, с. 97–122].

Справа з індемнізацією – відшкодуванням – набула такого скандального характеру, що через 50 років після скасування панщини край не тільки заплатив за неї 121 млн зл. р. із власних додатків до податків, але ще мав 9 млн боргу до державного скарбу, який треба було сплатити за кілька років [20, с. 640]. Отже, викупна оплата панщизняних повинностей (індемнізація) була черговим великим тягарем, який ліг на плечі селян, щорічні платежі від якої в Галичині перевищували річні доходи землевласників від орної землі. Ці платежі поглинали значну частину доходів селян, тим самим прирікаючи їх на злиденне існування.

Надзвичайно болючим для галицького селянства було питання сервітутів. Сервітут (у перекладі з латини означає повинність, обов'язок) виник ще у Стародавньому Римі й передбачав можливість користування на певних умовах чужою власністю – право проходу чи проїзду через ділянку сусіда, водопою з водойми, що перебувала в іншому володінні [21]. Патентом від 10 вересня 1782 р. уряд австрійського імператора Йосифа II передав усі лісові угіддя, які належали сільським громадам, під нагляд і в управління земельної шляхти, з метою охорони їх від знищення. Отримавши від уряду право нагляду й управління громадськими лісами, шляхта згодом почала вважати їх своєю власністю [22, с. 67].

Привласнення великих ділянок громадських земель: ланів, луків, пасовищ, лісів – стало повсюдним явищем у Галичині, приводом для постійних суперечок між поміщиками

й селянами. Патент від 17 квітня 1848 р. в п. 2 залишив без змін усі сервітутні відносини, зазначивши, що піддані, які бажають користуватися сервітутними правами на панських землях, повинні за це платити добровільно встановлену плату.

При виконанні панщизняних повинностей, які селяни несли на користь поміщиків, останні були зобов'язані давати селянам зі «своїх» лісів певну кількість палива й будівельного матеріалу, а також дозволяти пасти худобу на своїх пасовиськах [23, с. 255]. Вищезгадані привілеї залишалися за селянами й надалі, але, відповідно до патенту від 17 квітня 1848 р., за користування лісами, пасовиськами, луками потрібно було платити добровільно встановлену плату. Такий стан речей викликав хвилю протестів серед селянства, так як останні були впевнені, що «сервітутні їм також даровані», і в результаті відносини між поміщиками й селянами сильно загострилися [24, с. 642]. Австрійський уряд був вимушений стати на шлях реформування сервітутних відносин і здійснив цю реформу набагато радикальніше в Галичині, ніж в інших австрійських землях. На жаль, аграрна реформа не вирішувала остаточно проблеми сервітутів. Адже мова йшла лише про чергове офіційне визнання факту привласнення поміщиками селянських лісів і пасовиськ ще до реформи. Селяни могли розраховувати тільки на незначну компенсацію за сервітутні. Мало того, відразу після скасування панщини поміщики, за незначними винятками, позбавили селян навіть тих сервітутів, якими вони продовжували користуватися. Оформивши ще раніше в земельних метриках громадські ліси й пасовиська як свою власність, вони забороняли селянам сервітутні під тим приводом, що опікунські повинності поміщиків скасовані зі скасуванням панщини [25, с. 19]. Патентом від 05 липня 1853 р. австрійський уряд відокремив розгляд сервітутних справ від індемнізації, і вони стали предметом розгляду окремого законодавства.

Викуп або врегулювання поземельних повинностей, так званих сервітутів, почався в усіх провінціях Австрії, у тому числі й у Галичині, на основі імператорського патенту від 25 липня 1853 р. Викупові або врегулюванню підлягали сервітутні права на користування лісом: вирубування дров для будівництва та палива, збирання підстилки, гілок. Сюди ж входило й користування пасовищами для випасання худоби, викошування очерету, трав. Для проведення викупу або врегулювання поземельних повинностей були створені спеціальні комісії: Крайова комісія – у Львові, місцеві – в окремих містах Галичини. Місцеві комісії проводили попередні, підготовчі роботи, а остаточно вирішувати справи могла лише Крайова комісія. Усі комісії, пов'язані із вирішенням сервітутних справ, почали свою діяльність у 1858 р. До 1894 р. більшість сервітутних справ було врегульовано, Крайова й місцеві комісії були ліквідовані на основі крайового закону від 24 березня 1895 р. Справи, які ще залишалися для розгляду, передалися Намісництву у відання [26, с. 50].

1895 р. із формально-юридичного погляду можна вважати роком остаточної ліквідації сервітутних відносин, хоча вони були вирішені австрійським урядом на користь великих землевласників. Борючись за доступ до лісових угідь і пасовищ, селяни провели багато судових процесів, на які витратили 15–20 млн гульденів [27, с. 13]. Із 32 тис. сервітутних процесів між поміщиками й сільськогосподарськими громадами селяни програли 30 тис. процесів. Відшкодування за своє визволення від кріпосницького гніту в Галичині було в п'ятеро вищим, ніж в інших австрійських провінціях [28, с. 112]. Отже, реформа 1848 р., яка переклала увесь тягар її наслідків на селянство, не тільки не вирішила земельної проблеми, а навіть у чомусь її поглибила.

Висновки. Отже, революція 1848 р. була доленосним переломним моментом у господарсько-соціальному, національно-політичному й духовному житті галицьких українців в Австрійській монархії. Водночас варто зазначити, що подія, яка стала епохальною 167 років тому, помітно вплинула на долю всіх народів, які проживали в межах тогочасної Австрійської імперії. Звільнивши селянство юридично, наділивши його громадянськими правами, реформа 1848 р. відкрила шлях для індустріального розвитку на нових ринкових засадах. До того ж проведена у 1848 р. аграрна реформа, будучи обмеженою й половинчатою, залишила великі можливості для збереження залишків кріпосницьких відносин, основою для яких стало наявне поміщицьке землеволодіння та економічна залежність значної частини селянських господарств від господарств поміщицьких.

Список використаних джерел:

1. Тищик Б.Й. Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.): [навч. посіб.] / Б.Й. Тищик. – Львів : Юрид. ф-т Львів. держ. ун-ту імені Івана Франка, 2003. – 80 с.
2. Панич Н.Ю. Анексія Галичини Австрією та поширення австрійського права на її території / Н.Ю. Панич // Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». – 2006. – Вип. 43. – С. 73–77.
3. Герасименко М.П. Аграрні відносини в Галичині в період кризи панщинного господарства / М.П. Герасименко. – К., 1959. – 302 с.
4. Довженок В. Крестьянское восстание 1846 года в Галиции / В. Довженок // Исторический журнал. – М. : Правда, 1941. – С. 46–55.
5. Кугутяк М. Галичина : сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / М. Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
6. Історія селянства Української РСР : у 2 т. – К. : Наук. думка, 1967. – Т. 1 : Від найдавніших часів до Великої Жовтневої соціалістичної революції / ред. кол. тома В.А. Дядиченко, М.Ю. Брайчевський, М.Н. Лещенко. – 1967. – 551 с.
7. Миллер И.С. Революционное движение в Польше накануне революции 1848 г. «Революция 1848–1849» / И.С. Миллер. – М., 1952. – Т. 1. – 1952.
8. Стеблій Ф.І. Боротьба селян Східної Галичини проти феодального гніту в першій половині XIX ст. / Ф.І. Стеблій. – К., 1961. – 183 с.
9. Класова боротьба селянства Східної Галичини (1772–1849): документи і матеріали / за ред. Г.Я. Сергієнко. – К. : Наук. думка, 1974. – 596 с.
10. Мандзюк Д. Країна Галичина: місця, події, люди / Д. Мандзюк. – Львів : ЛА «Піраміда», 2014. – 304 с.
11. Франко І. Земельна власність в Галичині / І. Франко // Франко І. Зб. тв. : у 50 т. / І. Франко. – К., 1956. – Т. XIX. – 1956. – 801 с.
12. Бауэр О. Борьба за землю: очерки по аграрной истории и аграрной политике Австрии / О. Бауэр. – Л. : Прибой, 1926. – 212 с.
13. Данилак М. Галицькі, Буковинські, Закарпатські українці в революції 1848–1849 років / М. Данилак. – Братіслава : Словацьке пед. вид-во в Братіславі, відділ укр. л-ри в Пряшеві, 1972. – 216 с.
14. Настасяк І. Скасування кріпосного права в Галичині / І. Настасяк // Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». – 1999. – Вип. 34. – С. 46–48.
15. Франко І. Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині / І. Франко // Франко І. Зб. тв. : у 50 т. / І. Франко. – К., 1956. – Т. XIX. – 1956. – 801 с.
16. Герасименко М.П. Аграрні відносини в Галичині в період кризи панщинного господарства / М.П. Герасименко. – К., 1959. – 302 с.
17. Витанович І. Українське селянство на шляху до побіди: Важкі роки галицько-українського села по 1848 році. Розвій відносин у російській займанщині в 19 віці. Відродження українського селянства / І. Витанович. – Львів : Народний ун-т, 1936. – Ч. 3. – 1936. – 40 с.
18. Історія українського селянства / за ред. В.М. Литвина. – К., 2006. – Т. 1. – 2006. – 632 с.
19. Левицький К. Де правда? Спорне питання про галицьку індемнізацію / К. Левицький // Часопись правнича. Місячник для теорії і практики. – Львів, 1890. – Рочн. II. – С. 97–122.
20. Франко І. Філософські, економічні та історичні статті / І. Франко / Франко І. Зб. тв. : у 50 т. / І. Франко. – К., 1956. – Т. XIX. – 1956. – 802 с.
21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.project2.com.ua.
22. Галицкая Русь. Прежде и ныне. Исторический очерк и взгляд на современное состояние. – СПб., 1907. – 114 с.
23. Свистун Ф.И. Прикарпатская Русь под владением Австрии : в 2 т. / Ф.И. Свистун, О.А. Марков. – Л., 1895–1896. – 743 с.
24. Франко І. Філософські, економічні та історичні статті / І. Франко // Франко І. Зб. тв. : у 50 т. / І. Франко. – К., 1956. – Т. XIX. – 1956. – 802 с.
25. Кравець М. Селянство Східної Галичини і Північної Буковини у другій половині XIX ст. / М. Кравець. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1964. – 240 с.

26. Науково-довідкові видання з історії України. Галицьке намісництво (1772–1921), Архівно-бібліографічний фондний покажчик. – К., 1990. – 151 с.

27. Свежинський П.В. Аграрні відносини на Західній Україні в кінці XIX – на початку XX ст. / П.В. Свежинський. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1966. – 191с.

28. Петрів Р. Східна Галичина у складі Австрійської імперії (історико-правовий аспект) / Р. Петрів. – Івано-Франківськ, 2009. – 255 с.

РАДЧЕНКО А. Ю.

здобувач

(Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України)

УДК 340.12

ПРАВОВИЙ СТАТУС РЕЛІГІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

У статті досліджено законодавство України, що регулює правовий статус релігійних об'єднань, а також сформульовано пропозиції стосовно його вдосконалення відповідно до міжнародно-правових стандартів.

Ключові слова: *релігійні об'єднання, правовий статус.*

В статье исследовано законодательство Украины, регулирующее правовой статус религиозных объединений, а также сформулированы предложения по его совершенствованию в соответствии с международно-правовыми стандартами.

Ключевые слова: *религиозные объединения, правовой статус.*

In the article the legislation of Ukraine regulating the legal status of religious communities, and formulated proposals for its improvement in accordance with international legal standards.

Key words: *religious organizations, legal status.*

Вступ і постановка завдання. Ефективність правового регулювання суспільних відносин залежить від ясності, чіткості й об'єктивної зумовленості потребами суспільного розвитку правових норм. Цей висновок повною мірою стосується сфери регулювання створення й діяльності релігійних об'єднань. Із моменту створення незалежної Української держави загалом сформувалося законодавство, що регулює відносини щодо реалізації свободи совісті, правовий статус релігійних об'єднань. Варто зазначити, що вперше у вітчизняній історії загальновизнані принципи й норми міжнародного права стали складовою національної правової системи, що створило сприятливі умови для прямого застосування норм Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Декларації про ліквідацію усіх форм нетерпимості і дискримінації на основі релігії або переконань тощо. Разом із тим потрібно зауважити, що вітчизняне законодавство, яке регулює правовий статус релігійних об'єднань, усе ще небезпідставно визнається недосконалим. У чинному законодавстві часто зустрічаються колізії, помилки юридичної техніки, невідповідність пра-

